

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 636.034

*Пархомець М.К.,
д.е.н., професор кафедри обліку і правового забезпечення АПВ,
Уніят Л.М.,
к.е.н., доцент кафедри економіки, організації і планування в АПК,
Тернопільський національний економічний університет*

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА У АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Молочне скотарство – трудомістка галузь, яка має важливе значення для розвитку економіки АПК, зокрема: сприяє збільшенню зайнятості сільського населення; забезпечує молочно переробну промисловість сировиною, а аграрні підприємства – органічними добривами і на цій основі дає змогу підвищувати урожайність культур та зменшувати витрати коштів; поповнювати місцевий бюджет; сприяти поліпшенню економічно-соціальних умов життя на селі та його відродження.

Водночас галузь молочного скотарства Тернопільської області за роки незалежності України перебуває у кризовому стані. Поголів'я молочного стада зменшується, обсяги виробництва і продажу молока майже не змінюються, а економіка цієї галузі не відповідає сучасним вимогам і потребам національної економіки. Підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності молочного скотарства в умовах обмеженості ресурсів є актуальною проблемою, що і обумовила вибір теми наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні, методичні та практичні аспекти розвитку як молочного скотарства, так і молокопродуктового підкомплексу загалом розглянуті у працях Божидарніка Т.В. [1], Бойка В.І. [3], Ільчука М.М. [5], Мостенської Т.Л. [3], Саблука П.Т. [3; 11] та ін. вчених [2; 4; 6-9; 10; 14]. Ці наукові розробки дуже важливі, однак ще недостатньо розв'язують проблеми ефективного розвитку молочного скотарства за регіонами України.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є обґрунтування організаційно-економічних напрямів підвищення економічної ефективності розвитку молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значення і роль прискореного розширеного розвитку молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах як Тернопільської області, так і України загалом полягає насамперед у виробництві цінних і незамінних продуктів харчування, створенні додаткових робочих місць, поліпшенні фінансових результатів як підприємств АПК, так і національної економіки в цілому.

Водночас галузь молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах регіону перебуває у затяжному кризовому стані. Поголів'я корів не збільшується, частка виробленого молока сільськогосподарськими підприємствами упродовж 2001-2012 рр. становить 8,2–9,6% від обсягу області (табл. 1).

Як видно із таблиці 1, основними виробниками молока поки що є господарства населення. Хоча і у цій категорії господарств спостерігається чітка тенденція до зменшення молочного стада корів та обсягу виробництва молока.

Враховуючи вступ України до ЄС, нам необхідно в найближчі роки здійснити суттєве розширене відтворення галузі молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах. Там необхідно створити належні технологічні та економічні умови для виробництва, зберігання та продажу охолодженого молока високої якості.

На жаль, з 955 сільськогосподарських підприємств, що мали земельні угіддя у 2012 р., займалися виробництвом молока тільки 65 підприємств, або лише 6,8% від їх загальної

кількості. При цьому тільки шість підприємств на область утримували корів у межах 370-1519 голів, 22 по 185 корів і 37 підприємств мали в середньому по 24 корови [12, с.74].

Таблиця 1

**Динаміка поголів'я корів і виробництва молока за категоріями господарств
Тернопільської області**

Показник	На кінець року:				2012 р. в % до:	
	2001-2005	2006-2010	2011	2012	2006-2010рр.	2011р.
Господарства усіх категорій						
Поголів'я корів на кінець року, тис. гол.	167,6	124,4	112,0	112,4	90,4	100,4
Виробництво молока, тис. т	502,7	436,2	418,1	459,6	105,4	109,9
Сільськогосподарські підприємства						
Поголів'я корів на кінець року, тис. гол.	25,1	9,4	9,4	9,5	101,1	101,1
Виробництво молока, тис. т	62,1	32,4	37,7	44,2	136,4	117,2
Частка виробленого молока, %	12,4	7,4	9,0	9,6	+ 2,2	+ 0,6
Господарства населення						
Поголів'я корів на кінець року, тис. гол.	150,8	115,0	102,6	102,9	89,5	100,3
Виробництво молока, тис. т	440,6	403,8	380,4	415,4	102,9	109,2
Частка виробленого молока, %	87,6	92,6	91,0	90,4	- 2,2	- 0,6

Джерело: розраховано за даними статистики [12]

Наведені показники свідчать, що у більшості підприємств Тернопільської області молочне стадо утримують не великими групами, їм не створено належних умов утримання, догляду, технології виробництва та зберігання молока. А тому вироблена продукція у більшості аграрних підприємств області не відповідає встановленим параметрам якості та вимогам країн ЄС. Динаміку економічної ефективності виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області висвітлено у таблиці 2. Як видно з табл 2, економічна ефективність молочного стада у підприємствах області формується під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників.

Таблиця 2

**Динаміка економічної ефективності виробництва молока
у аграрних підприємствах Тернопільської області**

Показник	Рік				
	2000	В середньому за:		2011	2012
		2001-2005	2006-2010		
Поголів'я корів, тис. гол.	37,9	25,1	9,4	9,4	9,5
Виробництво молока, тис. т	72,9	62,1	32,4	37,7	44,2
Надій на корову за рік, кг	1493	2474	3569	4330	4815
Вихід телят від корів на 100 маток, гол.	59	70	71	71	73
Витрати кормів на 1 ц молока – всього, ц к. од.	2,13	1,51	1,12	1,12	1,06
у т.ч. концентрованих, ц к. од.	0,17	0,21	0,24	0,3	0,36
Повна собівартість 1 ц реалізованого молока, грн	59,73	71,08	152,65	254,48	242,88
Ціна реалізації 1 ц молока, грн	53,96	77,18	193,15	310,75	270,99
Коефіцієнт доходності, пунктів	0,90	1,09	1,27	1,22	1,12
Отримано прибутку (-збитку):					
- на 1 ц реалізованого молока, грн	-5,77	6,10	40,50	56,27	28,11
- на 1 корову, грн	- 86	151	1445	2436	1353
Рентабельність галузі, %	-9,7	8,6	26,5	22,1	11,6

Джерело: розраховано за даними статистики [12; 13]

До внутрішніх факторів, що здійснюють найбільший вплив на економічну ефективність ведення молочного скотарства, слід віднести собівартість молока та обсяги його реалізації. При цьому собівартість 1 ц молока, як видно з таблиці 2, тісно пов'язана із рівнем продуктивності молочного стада.

Головним зовнішнім чинником економічної ефективності молочного скотарства є ціна, яка формується, як правило, на основі параметрів якості молока (вміст жиру, білка, соматичних клітин).

Дослідження показали, що собівартість продукції, обсяг її реалізації та ціна є головними факторами формування економічної ефективності не тільки молочної, а й будь-якої сільськогосподарської галузі підприємств. Тому в кожному підприємстві робота спеціалістів має спрямовуватися на зменшення собівартості продукції, підвищення її якості, а відтак й ціни реалізації, що сприятиме підвищенню економічної ефективності галузі.

Варто підкреслити, що значний вплив на собівартість молока здійснює продуктивність молочного стада. Це положення підтверджується групуванням аграрних підприємств районів Тернопільської області за надоем на корову (табл. 3).

Таблиця 3

Економічна ефективність виробництва молока залежно від продуктивності корів аграрних підприємств, 2010–2012 рр.

Показник	Групи районів за надоем на корову, кг				Разом по області
	I – до 3500	II - 3501-4500	III – 4501 і більше		
			всього	у т.ч. Бучацький	
Кількість районів у групі, од.	19	18	11	1	48
Надій на корову, кг	2180	3931	4925	6359	4241
Поголів'я корів у районі, гол.	77	810	999	1071	563
Продано молока у районі, т	184	2968	4182	4772	2136
Повна собівартість 1 ц проданого молока, грн	278,62	242,91	226,15	177,72	236,48
Ціна 1 ц проданого молока, грн	267,50	279,98	293,28	342,51	285,57
Отримано прибутку (- збитку), грн:					
на 1 ц молока	- 11,12	37,07	67,13	164,79	49,09
на корову	- 242	1457	3306	10479	2082
Рентабельність молока, %	-4,0	15,3	29,7	92,7	20,8

Джерело: розраховано за даними статистики [13]

З підвищенням продуктивності стада корів, як видно з таблиці 3, зменшується собівартість продукції і на цій основі поліпшується економічна ефективність галузі молочного скотарства. Так, наприклад, у першій групі районів із середнім надоем на корову 2180 кг собівартість 1 ц молока становила 278,62 грн, а у третій групі – із надоем 4925 кг собівартість зменшилася до 226,15 грн/ц, або на 18,8%.

Ціна реалізації 1 ц молока у цих групах районів збільшилась відповідно із 267,50 грн до 293,28 грн, або на 9,6%. В результаті, рентабельність продажу молока зросла із (-4,0%) до 29,7%, тобто галузь молочного скотарства із збиткової стала прибутковою.

Значно кращих результатів домоглися у аграрних підприємствах Бучацького району, де успішно функціонує молочний комплекс на 800 корів. Там собівартість 1 ц молока зменшено до 177,72 грн, а ціну на основі ліпшої якості збільшено до 342,51 грн, що забезпечило рентабельність молочного скотарства в районі на рівні 92,7%.

З метою визначення факторів формування дохідності молочного скотарства провели групування аграрних підприємств районів за коефіцієнтом дохідності галузі (табл. 4).

Встановлено, що головними чинниками дохідності молочного скотарства є собівартість та ціна реалізованої продукції. Так, наприклад, середній коефіцієнт дохідності молочного скотарства у першій групі районів становив 0,95 пунктів.

Таблиця 4

**Дохідність молочного скотарства та фактори її формування
у підприємствах районів Тернопільської області, 2010 – 2012 рр.**

Показник	Групи районів за коефіцієнтом дохідності, пункт.			Разом по усіх групах
	I – до 1.00	II – 1.01-1.20	III – 1.21 і більше	
Кількість районів у групі, один.	15	16	17	48
Коефіцієнт дохідності, пункт.	0,95	1,09	1,38	1,21
Поголів'я корів на район, гол.	178	610	876	569
Надій на корову, кг	3235	4201	4448	4240
Вироблено молока на район, т	576	2561	3897	2414
Продано молока на район, т	867	2210	3249	2158
Повна собівартість 1 ц проданого молока, грн	303,59	251,16	213,05	237,43
Ціна 1 ц проданого молока, грн	290,43	274,88	294,41	287,24
Прибуток (- збиток) від продажу молока, грн:				
на 1 ц молока	-13,16	23,72	81,36	49,81
на корову	-426	996	3619	2112
Рентабельність галузі, %	-4,3	9,4	38,2	21,0

Джерело: розраховано за даними статистики [13]

Там на кожну вкладену гривню інвестицій у молочну галузь отримано 95 коп. доходу, тобто молочне скотарство було збитковим. Збитковість галузі обумовлена насамперед високою собівартістю молока (303,59 грн/ц). Високу собівартість молока у цій групі, як видно з таблиці 4, зумовили порівняно найменші показники продуктивності корів та концентрації виробництва.

З підвищенням надою на корову до 4448 кг у третій групі районів собівартість молока знизилась до 213,05 грн, або на 29,1%. Це дає підстави вважати, що підвищення продуктивності молочного стада є головним напрямом зниження собівартості й трудомісткості продукції даної галузі. Водночас вагомими чинниками, що зумовлюють зниження собівартості продукції є підвищення концентрації та спеціалізації молочного скотарства.

Зазначимо, що ціна продажу 1 ц молока, як головного зовнішнього чинника, у третій групі підприємств становила 294,41 грн, що лише на 1,4% була вищою порівняно із першою групою районів.

Отже, підвищення продуктивності корів, зростання концентрації й посилення спеціалізації виробництва здійснили найбільший вплив на зниження собівартості молока. Порівняно найменша собівартість і найбільша ціна 1 ц молока забезпечили у третій групі підприємств найвищий коефіцієнт дохідності (1.38) пунктів, найбільше прибутку з розрахунку на 1 ц молока (81,36 грн) та одну корову (3619 грн).

З метою аналізу динаміки дохідності молочної галузі в сільськогосподарських підприємствах в розрізі районів Тернопільської області, провели розрахунок коефіцієнта дохідності шляхом відношення доходу, отриманого від реалізації продукції на 1 грн повних витрат, пов'язаних з її виробництвом і збутом (табл. 5).

Як видно з таблиці 5, у сільськогосподарських підприємствах області виявлено чітку тенденцію зменшення дохідності галузі молочного скотарства. Так, наприклад, коефіцієнт дохідності молочного скотарства упродовж 2010-2012 рр. в середньому по господарствах області зменшився з 1,34 до 1,12, або на 0,22 пункти. Наведені показники свідчать про те, що на кожну інвестовану гривню у молочне скотарство було отримано прибутку в 2010 р. – 34 коп., а у 2012 р. – 12 коп., або на 22 коп. менше. Варто зазначити, що дохідність виробництва і продажу молока має значну диференціацію за районами, а тим більше за підприємствами. Для прикладу, якщо середній коефіцієнт дохідності на 1 грн. витрат у 2010 р. становив 1,34, то його найбільше і найменше значення мало такі відповідні параметри 2,32 у підприємствах Бучацького району і 0,73 – Борщівського. Різниця між найбільшою і найменшою величиною становила 1,59, або більше в 3 рази. Аналогічна тенденція спостерігалася в 2011 і 2012

роках. Наведені показники суттєвої диференціації коефіцієнта дохідності обумовлені, як видно з таблиці 5, рівнем собівартості 1 ц молока.

Таблиця 5

Дохідність та собівартість реалізованого молока у аграрних підприємствах в розрізі районів Тернопільської області

Район	2010 р.		2011 р.		2012 р.		
	повна собівартість 1 ц реалізованого молока, грн	коефіцієнт дохідності на 1 грн витрат, пунктів	повна собівартість 1 ц реалізованого молока, грн	коефіцієнт дохідності на 1 грн витрат, пунктів	частка району в реалізації молока, %	повна собівартість 1 ц реалізованого молока, грн	коефіцієнт дохідності на 1 грн витрат, пунктів
Бережанський	242,94	0,89	305,83	0,92	0,8	325,75	0,69
Борщівський	330,46	0,73	281,73	1,00	0,2	424,92	0,49
Бучацький	127,43	2,32	177,72	1,93	18,5	239,15	1,20
Гусятинський	188,18	1,07	270,44	1,19	1,5	288,58	1,00
Заліщицький	282,11	0,99	157,58	1,93	-	-	-
Збаразький	204,30	1,19	319,50	0,96	12,1	237,51	1,12
Зборівський	206,49	1,26	283,54	0,99	2,5	250,58	0,99
Козівський	206,47	1,32	220,36	1,33	2,9	228,25	1,10
Кременецький	278,93	0,75	-	-	-	580,00	0,38
Лановецький	214,82	1,35	231,12	1,41	23,4	218,50	1,24
Монастирський	212,88	1,08	180,48	1,45	0,01	244,08	0,89
Підволочиський	247,40	1,25	265,95	1,16	11,0	260,91	1,01
Підгаєцький	176,72	1,00	200,00	0,99	-	135,82	1,09
Теребовлянський	248,70	1,08	259,79	1,15	14,2	263,81	1,03
Тернопільський	207,96	1,23	233,03	1,22	8,9	252,31	1,07
Чортківський	193,26	1,37	286,59	0,97	2,9	235,02	1,15
Шумський	-	-	146,22	2,07	0,01	254,62	0,99
Разом по області	209,49	1,34	254,48	1,22	100	242,88	1,12

Джерело: розраховано за даними статистики [13]

Для прикладу, порівняно найвищий рівень собівартості 1 ц молока мали підприємства: у 2010 р. Борщівського району (330,46 грн); у 2011 р. Збаразького – (319,50 грн); у 2012 р. Борщівського – (424,92 грн). А порівняно найменшою була собівартість 1 ц молока у підприємствах: у 2010 р. Бучацького району (127,43 грн); у 2011р. Шумського – (146,22 грн); у 2012 р. Лановецького – (218,50 грн). Різниця між найвищим і найнижчим рівнем собівартості 1ц молока у підприємствах районів становила: у 2010 р. 2,6 раза; у 2011 р. 2,2 раза; у 2012 р. 1,9 раза.

Така суттєва диференціація за рівнем собівартості 1 ц молока свідчить про те, що, з одного боку, в більшості господарств районів нераціонально використовують наявні ресурси молочного скотарства, а з іншого – є значні резерви для зменшення собівартості продукції та підвищення економічної ефективності функціонування галузі. Практика свідчить про нагальну потребу в кожному господарстві регіону здійснити розрахунки нормативної собівартості одиниці продукції, цілеспрямовано управляти витратами, не допускати понаднормативних витрат.

Висока собівартість 1 ц молока стала головною причиною збитковості даної галузі у підприємствах Борщівського, Бережанського, Кременецького та інших районів.

Варто зазначити, що найбільший вклад у виробництво і продаж молока внесли сільськогосподарські підприємства Лановецького, Бучацького, Терехівського, Збаразького і Підволочиського районів. Водночас вкрай незадовільно займаються виробництвом молока у таких районах: Заліщицький, Кременецький, Підгаєцький, Шумський, Монастирський, Борщівський, Бережанський, Гусятинський, Зборівський, Козівський, Чортківський та ін. Вище перелічені одинадцять районів, як видно з таблиці 5, виробили й реалізували молока у 2012 р. до обласного обсягу тільки 0 – 2,9%.

Наведені показники незадовільного функціонування молочного скотарства у більшості господарств області свідчать про те, що настав час у кожному сільськогосподарському підприємстві приділити належну увагу розширеному розвитку даної галузі на інноваційній основі. Саме такий підхід щодо розширеного розвитку молочного скотарства дасть змогу: збільшити робочі місця на селі та обсяги виробництва сировини для переробних підприємств; налагодити виробництво органічних добрив, вкрай необхідних для поліпшення структури ґрунту, відновлення в ньому гумусу і на цій основі підвищення урожайності полів тощо.

Постає питання – яким чином можна відродити ефективне молочне скотарство у сільськогосподарських підприємствах?

Ми вважаємо, що прискорити порівняно найдешевший розвиток молочного скотарства на основі розширеного відтворення можна шляхом закупівлі приплоду теличок у господарствах населення (табл. 6).

Таблиця 6

**Прогноз поголів'я корів за категоріями господарств
Тернопільської області**

Показник	Фак-тично за 2012р.	Прогноз на:				
		2014р.	2015р.	2016р.	2018р.	2020р.
Господарства населення						
Поголів'я корів на кінець року, тис. гол.	102,9	102,5	102,2	101,8	101,2	100,5
Вихід телят від корів, тис. гол.	87,5	87,5	86,8	86,5	86,0	85,5
Можлива реалізація теличок аграрним підприємствам, тис. гол.	-	8,0	16,7	16,6	16,5	16,4
Сільськогосподарські підприємства						
Поголів'я корів на кінець року за рахунок власного відтворення, тис. гол.	9,5	9,8	10,1	10,5	12,0	14,0
Закупівля теличок у господарствах населення, тис. гол.	-	8,0	16,7	16,6	16,5	16,4
Вибраковка корів і телиць, тис. гол.	1,0	1,7	2,7	2,1	2,0	1,9
Поголів'я корів на основі розширеного відтворення, тис. гол	9,5	10,0	10,5	14,6	20,3	28,5
Усі категорії господарств						
Поголів'я корів в області – всього, тис. гол.	112,4	112,5	112,7	116,4	121,5	129,0

Джерело: розраховано за даними статистики [12] та власні розробки.

Як видно з таблиці 6, сільськогосподарські підприємства області за реальним сценарієм можуть збільшити поголів'я корів на кінець 2016 р. до 14,6 тис. гол., а у 2020 р. – до 28,5 тис. корів, що у 3 рази більше порівняно з 2012р.

Зазначимо, що розширене відтворення молочного скотарства шляхом закупівлі теличок у населення є основним і найдешевшим сценарієм розвитку галузі на найближчу перспективу не тільки у Тернопільській області, а й в інших регіонах України.

Для того, щоб запропонований шлях став реальним напрямком розширеного відтворення молочного скотарства як у регіоні, так і в Україні загалом, необхідно: по-перше, на місцях зосередити зусилля і кошти на визначенні пріоритетного розвитку молочного скотарства, домовленості із господарствами населення про закупівлю теличок; по-друге, владні структури на всіх рівнях мають створити належні нормативно-правові та економічні

умови для функціонування молочного скотарства; по-третє, влада має здійснювати державну підтримку й сприяння розвитку молочного скотарства у напрямі надання необхідних кредитів на пільгових умовах (ставка 3–5%) на довготривалий термін до п'яти років, пом'якшення податкового навантаження (зняти податки) на термін (3-5 р.) розбудови і функціонування ферми.

Водночас на рівні країни необхідно розробити і прийняти Закон «Про розвиток молочного скотарства в Україні», в якому передбачити: порядок створення сімейних, родинних, фермерських та інших молочних ферм; надання кредитів на будівництво ферми і придбання корів (телиць); звільнення (пом'якшення) від податків на період будівництва й освоєння молочної ферми; порядок розробки системи ціноутворення та економічних відносин між виробниками молока, переробними підприємствами та промисловими підприємствами з постачання техніки, мінеральних добрив та інших засобів; поєднання у кожному підприємстві розвитку галузей рослинництва і тваринництва задля поліпшення використання земельних ресурсів та їх відновлення; розвиток горизонтальної і вертикальної кооперації, спеціалізації та концентрації; використання інноваційних технологій виробництва, зберігання й продажу молока високої якості, що має відповідати вимогам СОТ та інші проблемні питання.

З метою ефективнішого використання наявних ресурсів та виробництва конкурентоспроможної продукції необхідно, як переконує досвід передових підприємств Тернопільської області, у кожному господарстві посилювати концентрацію та поглиблювати спеціалізацію молочного скотарства. Все це дасть змогу активніше запроваджувати інноваційні технології виробництва продукції, поліпшувати її якість та фінансові результати, забезпечувати сталий розвиток галузі.

Водночас необхідно у кожному підприємстві розвивати кормовиробництво шляхом інтенсифікації землеробства, підвищення урожайності всіх сільськогосподарських культур, удосконалення структури посівів у напрямку збільшення високобілкових багаторічних трав, що забезпечують урожайність у 2-3 рази більше ніж однорічні. Задля зменшення собівартості молока і м'яса необхідно активніше створювати й використовувати залужені, культурні пасовища.

Зазначимо, що на основі фактичної та рекомендованої динаміки відтворення молочного скотарства, його продуктивності та використання розрахунково-конструктивного методу здійснили обґрунтування прогнозних параметрів обсягу виробництва та реалізації молока усіма категоріями господарств Тернопільської області (табл. 7).

Таблиця 7

**Прогноз виробництва і продажу молока
за категоріями господарств Тернопільської області**

Показник	Фактично за 2012р.	Прогноз на:					2020р. в % до 2012 р.
		2014р.	2015р.	2016р.	2018р.	2020р.	
Сільськогосподарські підприємства							
Виробництво молока, тис. т	44,2	49,4	52,3	72,7	99,9	141,4	320
Реалізація молока, тис. т	39,9	45,4	48,3	67,2	92,4	130,8	328
Господарства населення							
Виробництво молока, тис. т	415,4	414,6	414,5	414,3	413,8	411,5	99,1
Реалізація молока переробним підприємствам, тис. т	114,0	114,0	114,0	114,0	113,8	113,2	99,3
Усі категорії господарств							
Виробництво молока, тис. т	459,6	464,0	466,8	487,0	513,7	552,9	120,3
Реалізація молока, тис. т	153,9	159,4	162,3	181,2	206,2	244,0	158,5

Джерело: розраховано на основі [12] та власні розробки

Як видно з таблиці 7, обсяг виробництва і продажу молока в сільськогосподарських підприємствах області упродовж 2012-2020 рр. може збільшитись відповідно із 44,2 – 39,9 тис. т до 141,4 – 130,8 тис. т, або у 3,2 – 3,3 рази. Суттєве розширене відтворення

молочного скотарства у аграрних підприємствах області дасть змогу збільшити робочі місця на селі, обсяги виробництва і продажу молока, м'яса та іншої продукції. Задля досягнення прогнозних параметрів розширеного відтворення молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах необхідно як на місцях, в районах, регіонах, так і на рівні країни загалом одночасно зосередити бажання, зусилля і кошти для реалізації поставленої мети – розширеного відтворення молочної галузі на інноваційній основі. Саме розширений розвиток молочного скотарства на інноваційній основі дасть змогу зменшити собівартість продукції, поліпшити параметри її якості, підвищити конкурентоспроможність галузі, що так важливо в умовах інтеграції України з ЄС. Тому прискорення розширеного розвитку молочного скотарства, забезпечення продукції високої якості, яка відповідатиме вимогам ЄС є надзвичайно актуальною проблемою для усіх виробників молока та підприємств переробної промисловості. Дуже важливо на місцях, регіональному рівні в умовах інтеграції світової економіки не гаяти часу, а прискорити термін переведення як молочного скотарства, так й інших галузей АПК на інноваційний шлях розвитку і на цій основі забезпечити конкурентоспроможність продукції АПК.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, ефективне розширене відтворення молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської та інших областей України має здійснюватися шляхом власного вирощування ремонтних телиць та закупівлі їх у господарствах населення.

Зменшення рівня собівартості молока у аграрних підприємствах має здійснюватися насамперед за рахунок підвищення надою корів, здешевлення раціонів годівлі корів на основі збільшення урожайності усіх сільськогосподарських культур, створення залужених і культурних пасовищ та раціонального використання наявних ресурсів.

Інтеграція України з країнами ЄС зумовлює виробників продукції, фахівців і керівників підприємств, владні структури регіонів та країни загалом прискорити зусилля та використання коштів на реконструкцію діючих та будівництво нових молочних ферм із використанням інноваційних, ресурсощадних технологій виробництва, зберігання та збуту молока. При цьому будівництво молочних ферм, особливо у фермерських господарствах може здійснюватися шляхом створення сімейних і родинних ферм на 16-50 і більше корів.

Значна роль у прискоренні розширеного відтворення молочного скотарства належить державі, яка має здійснювати підтримку й сприяння молочного бізнесу, насамперед надання цільових пільгових кредитів на 3-5 років, пом'якшення податкового навантаження (відміна податку) на термін освоєння діяльності ферми тощо.

Бібліографічний список

1. Божидарнік Т.В. Розвиток молокопродуктового підкомплексу АПК в умовах глобалізації: теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / Т.В. Божидарнік. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2011. – 412 с.
2. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах (моніторинг): монографія / Ю.П.Воскобійник, О.Г.Шпикуляк, І.В.Камінський та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 355 с.
3. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні. Монографія / П.Т.Саблук, В.І. Бойко, Т.Л. Мостенська та ін. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 338 с.
4. Євчук Л.А. Якість молока у забезпеченні конкурентоспроможності аграрних підприємств / Л.А.Євчук // Економіка АПК. – 2008. – №2. – С.43-49.
5. Ільчук М.М. Ефективне функціонування молокопродуктового підкомплексу України / М.М.Ільчук. – К. : «Нічлава», 2004. – 312 с.
6. Козак О.А. Стан та перспективи розвитку молочного підкомплексу регіону / О.А.Козак // Агроінком, 2008. – № 3-4. – С. 41-44.
7. Одінцов М.М. Організаційно-економічний механізм становлення і розвитку ринку продуктів тваринництва : монографія / М.М. Одінцов, О.М. Одінцов. – Черкаси: Вертикаль, видавець Кондич С.Г., 2011. – 352 с.

8. Пархомець М.К. Конкурентоспроможність основних галузей сільського господарства за регіонами України: аналіз, проблеми і шляхи підвищення / М.К. Пархомець // Інноваційна економіка. – 2011. – № 5' [24]. – С. 93-106.
9. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах : моногр. / М.К. Пархомець. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 346 с.
10. Пархомець М.К. Ціноутворення у підприємствах агропромислового виробництва: організація та методика : монограф. / М.К. Пархомець, М.З. Матвійчук. – Тернопіль: ВПД «Економічна думка ТНЕУ», 2012. – 228 с.
11. Саблук П.Г. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2008. – № 4. – С. 19-37.
12. Сільське господарство Тернопільської області за 2012 рік: Статистичний збірник за редакцією В.Г. Кирича. – Тернопіль: – 215 с.
13. Статистичний бюлетень. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010, 2011, 2012 рр.- Тернопіль: – 60 с.
14. Яців І.Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств : монографія / І.Б. Яців. – Львів: Український бестселер, 2013. – 427 с.

References

1. Bozhidarnik, T.V. (2011), *Rozvytok molokoproduktyvoho pidrompleksu APK* [Development of milkproduction subcomplex of agroindustrial complex in the conditions of globalization: teoretik - methodological and the applied aspects], monograph, Lutsk: RVV Lutskogo NTU, Lutsk, Ukraine, 412 p.
2. Voskobiinyk, Yu.P., Shpykuliak, O.H. and Kaminskyi I.V. (2011), *Vytraty ta efektyvnist vurobnystva produktsii v silskohospodarskykh pidpriemstvakh (monitorynh)* [Charges and efficiency of goods production in agricultural enterprises (monitoring)], monograph, K.: NNC IAE, Kyiv, Ukraine, 355 p.
3. Sabluk, P.T., Boiko, V.I. and Mostenska, T.L. (2005), *Ekonomika vyrobnystva moloka i molochnoi produktsii v Ukraini* [The economy of milk production and suckling products in Ukraine], monograph, K.: NNC «Instytutu agrarnoi ekonomiky», Kyiv, Ukraine, 338 p.
4. Evchuk, L.A. (2008), "Quality of milk in providing of competitiveness in agrarian enterprises", *Ekonomika APK*, no 2, pp. 43-49.
5. Ilchuk, M.M. (2004), *Efektivne funktsionuvannia molokoproduktyvoho pidrompleksu Ukrainy* [The Effective functioning of milkproduction subcomplex of Ukraine], Nichlava, Kyiv, Ukraine, 312 p.
6. Kozak, O.A. (2008), "The State and development prospects of milkproduction subcomplex in region", *Agroinkom*, no 3-4, pp. 41-44.
7. Odintsov, M.M. and Odintsov, O.M. (2011), *Organizatsiino-ekonomichniy mekhanizm stanovlenia i rozvytku rynku produktiv tvarynnystva* [Organizationally economic mechanism of settings and development of stock-raising products market], monograph, Cherkasy, Vertycal, vydavets Kondych S.G., Cherkasy, Ukraine, 352 p.
8. Parkhomets, M.K. (2011), "Competitiveness of agriculture basic industries after the regions of Ukraine: Analysis, problems and ways of increase", *Innovatsiina ekonomika*, no 5' [24], pp. 93-106.
9. Parkhomets, M.K. (2005) *Organizatsiino-ekonomichni osnovy rozvytku molokoproduktyvoho pidkompleksu v rynkovykh umovakh* [Organizationally economic bases of milkproduction subcomplex development in market conditions], monograph, Ternopil: "Ekonomichna dumka", Ternopil, Ukraine, 346 p.
10. Parkhomets, M.K. and Matviychuk, M.Z. (2012), *Tsinoutvorennia u pidpriemstvakh ahropromyslovoho vyrobnystva: orhanizatsiia ta metodyka* [Pricing in the enterprises of agroindustrial production: organization and method], monograph, Ternopil: «Ekonomichna dumka TNEU», Ternopil, Ukraine, 228 p.
11. Sabluk, P.T. (2008), "The problems of Ukrainian agroindustrial production profitability providing in postindustrial period", *Ekonomika APK*, no 4, pp. 19-37.

12. *Silske gospodarstvo Ternopilskoi oblasti za 2012 rik: statystychnyi zbirnyk* [Agriculture of the Ternopil area for 2012: Statistical collection], Ternopil', Ukraine, 215 p.

13. *Statystychnyi biuletен. Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskogo gospodarstva v silskogospodarskykh pidpryemstvakh za 2010, 2011, 2012 r.r.* [Statistical bulletin. Basic economic indicators of agriculture goods production in agricultural enterprises for 2010, 2011, 2012 yy], Ternopil, Ukraine, 60 p.

14. Yatsiv, I.B. (2013), *Konkurentospromozhnist silskohospodarskykh pidpryemstv* [Competitiveness of agricultural enterprises], monograph, Lviv: Ukrainian best seller, Lviv, Ukraine, 427 p.

Пархомець М.К., Уніят Л.М. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОГО СКОТАРСТВА У АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РЕГІОНУ

Мета – обґрунтування організаційно-економічних напрямів підвищення економічної ефективності розвитку молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах регіону.

Методика дослідження. В процесі дослідження використані такі методи: діалектичний та системного аналізу – для опрацювання теоретико-методичних положень; абстрактно-логічний – для історичного огляду основ розвитку молочного скотарства в регіоні, формування наукових положень щодо ефективного функціонування галузі, обґрунтування висновків і пропозицій; аналізу та синтезу для деталізації об'єкта дослідження внаслідок розгляду його як окремих складових галузі; економіко-статистичний – для аналізу складових молочного скотарства, виявлення тенденцій, впливу факторів на дохідність та прибутковість галузі; розрахунково-конструктивний – для аналізу досягнутих параметрів молочного скотарства у динаміці та їх прогнозування на найближчу перспективу; монографічний – для детального вивчення явищ, процесів, передового досвіду; порівняльного аналізу – для моніторингу рівня дохідності молочного скотарства за районами досліджуваного регіону.

Результати. Виявлено тенденцію до збільшення обсягу виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах регіону за рахунок підвищення продуктивності молочного стада. Встановлено, що головними факторами збільшення доходу й прибутку молочного скотарства у аграрних підприємствах є собівартість продукції, обсяг її реалізації та ціна. Рекомендовано зменшити рівень собівартості молока у аграрних підприємствах шляхом забезпечення продуктивності молочного стада не менше 4000 кг. Обґрунтовано прискорене розширене відтворення молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах на основі власного вирощування корів та закупівлі теличок у господарствах населення регіону. Запропоновано прискорити розширений розвиток молочного скотарства у фермерських господарствах шляхом створення сімейних та родинних ферм на 16-50 корів і більше.

Наукова новизна. Визначено вплив головних факторів на економічну ефективність молочного скотарства та запропоновано прискорений ефективний розвиток галузі в сучасних умовах сільськогосподарських підприємств регіону.

Практична значущість дослідження. Використання результатів дослідження забезпечує підвищення рівня дохідності й прибутковості галузі, збільшення упродовж 2012-2020 рр. молочного стада у 3 рази, обсягу виробництва і продажу молока відповідно – у 3,2 – 3,3 рази.

Ключові слова: аграрні підприємства, молочне скотарство, інновації, ефективність.

Parkhomets M.K., Uniat L.M. ECONOMIC EFFICIENCY OF SUCKLING CATTLE BREEDING DEVELOPMENT IN AGRARIAN ENTERPRISES OF REGION

Purpose is grounding of the organizationally economic directions of economic efficiency increase of the suckling cattle breeding development in the agricultural enterprises of region.

Methodology of research. Theoretical and methodical basis of research was a literature of domestic economist-agrarian scientists, normatively legal documents on questions of milkproduction subcomplex constituents development. In the process of research such methods were used: dialectical and analysis of the systems – for studying of theoretic-methodical positions; abstractly logical – for the historical review of the suckling cattle breeding bases development in region, forming of scientific positions in relation to the effective functioning of industry, ground of conclusions and suggestions; analysis and synthesis for working out in detail of research object as a result of consideration him as separate constituents of industry; economic- statistical – for the analysis of the suckling cattle breeding constituents, exposure of tendencies, factors influence on income and profitability of industry; calculation-structural – for the analysis of the attained parameters of the suckling cattle breeding in a dynamics and their prognostication for the nearest prospect; monographic – for the detailed study of the phenomena, processes, front-rank experience; comparative analysis – for monitoring of profitable level of the suckling cattle breeding after the districts of the probed region.

Findings. Found out a tendency to the milk production increase of volume in the agricultural enterprises of region due to the increase of the productivity of suckling herd. It is set that the main factors of

profit and income increase of the suckling cattle breeding in agrarian enterprises is an unit cost, volume of its realization and price. It is recommended to decrease the level of prime price of milk in agrarian enterprises by providing of the productivity of suckling herd not less than 4000 kg. It is grounded a speed-up, extended recreation of the suckling cattle breeding in agricultural enterprises on the basis of the own growing of cows and purchase of heifers in the population economies of region. It is suggested to accelerate the extended development of the suckling cattle breeding in farms by creation of domestic and families farms on 16-50 years and anymore with the use of progressive keepings-resources technologies of milk production and sale.

Originality. It is determined influence of main factors on economic efficiency of the suckling cattle breeding and speed-up effective development of industry is offered in the modern terms of agricultural enterprises of region.

Practical value. Using on research results has been providing the increase of income and profitability level of industry, increase during 2012-2020 of suckling herd, in 3 times, production and sale of milk volume accordingly – at 3,2 – 3,3 time.

Key words: agrarian enterprises, dairy cattle breeding, innovation, efficiency.

Пархомец Н.К., Унят Л.Н. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ РАЗВИТИЯ МОЛОЧНОГО СКОТОВОДСТВА В АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ РЕГИОНА

Цель – обоснование организационно-экономических направлений повышения экономической эффективности развития молочного скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях региона.

Методика исследования. Теоретической и методической основой исследования стали труды отечественных ученых экономистов–аграрников, нормативно правовые документы по вопросам развития составляющих молокопродуктового подкомплекса. В процессе исследования были использованы такие методы: диалектический и системного анализа – для рассмотрения теоретико-методических положений; абстрактно логический – для исторического обзора основ развития молочного скотоводства в регионе, формирование научных положений относительно эффективного функционирования отрасли, обоснования выводов и предложений; анализа и синтеза для детализации объекта исследования и рассмотрения его как отдельных составляющих отрасли; экономико-статистический – для анализа составляющих молочного скотоводства, выявления тенденций, влияния факторов, на доходность и прибыльность отрасли; расчетно-конструктивный – для анализа достигнутых параметров молочного скотоводства в динамике и их прогнозирования на ближайшую перспективу; монографический – для детального изучения явлений, процессов, передового опыта; сравнительного анализа – для мониторинга уровня доходности молочного скотоводства в районах исследуемого региона.

Результаты. Выявлена тенденция к увеличению объема производства молока в сельскохозяйственных предприятиях региона за счет повышения продуктивности молочного стада. Установлено, что главными факторами увеличения дохода и прибыли молочного скотоводства в аграрных предприятиях является себестоимость продукции, объем ее реализации и цена. Рекомендовано уменьшить уровень себестоимости молока в аграрных предприятиях путем обеспечения продуктивности молочного стада не менее 4000 кг. Обоснованно ускоренное расширенное воспроизводство молочного скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях на основе собственного выращивания коров и закупки телочек в хозяйствах населения региона. Предложено ускорить расширенное развитие молочного скотоводства в фермерских хозяйствах путем создания семейных и родственных ферм на 16-50 коров и больше с использованием прогрессивных ресурсосберегающих технологий производства и сбыта молока.

Научная новизна. Определенно влияние главных факторов на экономическую эффективность молочного скотоводства и предложено ускоренное эффективное развитие отрасли в современных условиях сельскохозяйственных предприятий региона.

Практическая значимость исследования. Использование результатов исследования обеспечивает повышение уровня доходности и прибыльности отрасли, увеличения на протяжении 2012-2020 гг. молочного стада в 3 раза, объема производства и реализации молока соответственно – 3,2–3,3 раза.

Ключевые слова: аграрные предприятия, молочное скотоводство, инновации, эффективность.